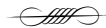

טובים בסוף הימים, והיינו לקיים "חציו לכם" דאף הוא חלק מקיום קדושת היום. וכמש"כ הרמב"ם בהלכות יו"ט (הובא לעיל): מתפללין תפילת המנחה וחוזרין

לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה. נועיין מה שכתב בספר "משנה כסף" כאן דלענין תשב"ר קי"ל כולה לכם, ולא ירדתי לעומק כוונת דבריו בזה.]

פרק ב הלכה ב (בכתבי היר כאן תחילת הלכה) ויושב ומלמדן כל היום כולו ומקצת מן הלילה כדי לחנכן ללמוד ביום ובלילה ולא יבטלו התינוקות כלל וכו' אבל בשבת אין קורין בתחלה אבל שונין בראשון. הרמב"ם מיירי בהלכה זו בעיקר חיוב המלמד בלימוד תשב"ר. פתח ב"ויושב ומלמדן כל היום כולו", וכתב בהמשך: "ולא יבטלו התינוקות כלל". ובאמצע דבריו כאן הזכיר חיוב חינוך: "כדי לחנכן ללמוד ביום ובלילה". ויש לעיין אמאי, דחיוב חינוך הוא חיוב אחר בפני עצמו, ומה מקומו כאן.

ובלילה. דבין חיוב לימוד בלילה ובין איסור עסק בשבת בדבר שצריך עיון גדול נוהג בתלמוד תורה דגדולים, וצריך לחנך את הקטנים.

כתב ה"משנה כסף" בביאור לשון הרמב"ם: "ומלמדן כל היום כולו ומקצת מן הלילה כדי לחנכן ללמוד ביום ובלילה", וז"ל, מש"כ הרמב"ם כדי לחנכן היינו כיון שאין מכבידין על התינוקות דהא אמרינן בבבא בתרא (כא.) 'מאן דקארי, קארי, ומאן דלא קארי ליהוי צוותא לחבריה', משום הכי אמר מדין חינוך כלומר ללמדם שירגילו בתלמוד ביום ובלילה, עכ"ל.

עוד יש לעיין בסיפא: "אבל בשבת אין קורין בתחלה אבל שונין בראשון". דין זה הוא מדיני עונג שבת, כמו שכתב הרד"ע (הובא בספר הליקוטים כאן), וז"ל, מפני עונג שבת, ונראה דאפילו בגדולי החכמה הוא הדין (דאין קורין) בדבר שצריך עיון גדול, עכ"ל. וקשה, אם כן אמאי השמיט הרמב"ם דין זה בהלכות שבת (פרק ל) בדיני עונג שבת כיון דדין זה נוהג בין בתינוקות הלומדים אצל מלמדיהם ובין בגדולים העוסקים בתורה. ועוד, לדברי הרד"ע אמאי לא כתב הרמב"ם "כדי לחנכן" בסיפא לגבי דין "בשבת אין קורין בתחלה" כשם שכתבו ברישא לגבי דין לימוד ביום

נראה כוונתו דתרי דיני נאמרו בלימוד תשב"ר: (א) עיקר חובת לימודם, והיא חובה מיוחדת הנאמרה בתשב"ר משום דקיום העולם תלוי בלימודם, כמו שכתבו המפרשים. דין זה מחייב לימוד תמידי ואין לבטלם מלימודם כלל אפילו לצורך מצוה עוברת (עיין מה שביארנו בזה לעיל עמוד ?? ד"ה והכא); (ב) שיעור מעשה לימודם, היינו איך ומתי ילמדו התינוקות בפועל. ויסוד דין (ב) הוא לקבוע עד כמה אפשר להכביד על התינוקות כיון דמתקשים הם ללמוד. ומקור דין זה הוא מהא דאיתא בב"ב

(כא.) דאם התינוק אינו רוצה ללמוד אין מכריחים אותו, אלא "ליהוי צוותא לחבריה" (אינך זקוק לייסרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא ישב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב, רש"י). ולפי כלל זה היה לנו לומר דאין להכביד עליהם ללמוד אף בלילה - אחרי שלמדו כל היום כולו - אלא יש לשלוח את התינוקות לביתם בסוף היום קודם הלילה. ועל זה אומר הרמב"ם דבקביעת שיעור לימודם בפועל נאמר עוד דין והוא דין חינוך, דישי ללמדם כדרך שיתחייבו ללמוד כשיגדלו, וזה מחייב ללמדם אפילו בלילה, דמצות תלמוד תורה מחייבת לימוד ביום ולימוד בלילה (כמו שכתב הרמב"ם לעיל פרק א הלכה ח). אלא דאי אפשר להכביד עליהם יותר מידי ולפיכך קבעו שיעור זה דמלמדים את התינוקות כל היום ורק מקצת מהלילה.

ממשמעות דבריו למדנו דהיכא דליכא חיוב חינוך הדר דינא דאין להכביד על התינוקות וקובעים שיעור לימודם על פי הכלל של "ליהוי צוותא לחבריה".

על פי זה יש לעיין בכוונת הרמב"ם בדין הסיפא: "אבל בשבת אין קורין בתחלה אבל שונין בראשון". דישי לחקור ביסוד דין זה אם הוא מדיני עונג שבת או דהוא דין מדיני מעשה לימוד התינוקות ויסוד הדין הוא דאין להכביד על התינוקות לקרות בתחילה. וזה תלוי בשתי הלשונות בנדירים (זו): דאיתא שם: גבי שבת היינו טעמא דאין קוראין בתחילה, משום דיפנו אבהתהון דינוקי

למצותא דשבתא. ואיבעית אימא משום דבשבתא אכלין ושתין ויקיר עליהון עלמא, עכ"ל. וכתב הר"ן: דיפנו אבוהון דינוקא למצותא דשבתא, שאבות התינוקות פונין למצות שבת ומשתעשעין עם התינוקות ואם יקראו התינוקות לכתחילה יחושו לבטולם. ויקיר עליהון עלמא, על התינוקות שמתוך שאכלו יותר ממה שדרכן לאכול בחול אבריהם כבדין עליהון ואין יכולין ללמוד בתחילה שצריך עיון מרובה, עכ"ל. מדברי הר"ן משמע דנחלקו תרי הלשונות ביסוד דין אין קוראין בתחילה בשבת, דללישנא קמא יסוד הדין הוא עונג שבת, דאם יקראו בתחילה לא יוכלו האבות להשתעשע עם התינוקות ונמצא דבטל עונג שבת. משא"כ ללישנא בתרא דין הוא בלימוד התינוקות, דמחמת ריבוי אכילת שבת "אין יכולים ללמוד בתחילה".

וייש להסתפק האיך פסק הרמב"ם. ונראה פשוט דהרמב"ם קבע הלכה כהלשנא בתרא והראיה מהא דהשמיט הלכה זו בהלכות שבת וקבעה בהלכות תלמוד תורה. ובשו"ת מנחת אלעזר נרב חיים אלעזר שפירא] (חלק ד סימן מה), מביא פסק מאחד מחכמי הדור לאסור לימוד עיון בשבת, ודוחה דבריו, וז"ל, מה שכתוב בנדירים (זו): תינוקות לא קורין בתחילה בשבת אלא שונין בראשון, היינו שאין מתחילין ללמוד בדבר שלא למדו מעולם, אבל שונין בראשון היינו בדבר שלמדוהו כבר פעם אחת, ואמרינן שם ואיבעית אימא משום דבשבתא אכלין ושתין ויקיר עליהון עלמא ואבריהם כבדים ואין יכולים

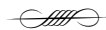
ללמוד ולהשיג כל כך בנקל. והן באמת פסקינן כן (דלא קורין בתחילה בשבת) ב"ר"ד הלכות מלמדים (סימן רמה סעיף יד). וזהו ראייה שאין הטעם העיקר מפני עונג שבת שהוא טורח להם דבר חדש דאם כן היה מעמידו הטוש"ע בהלכות שבת, אלא ודאי דרק משום שקשה לפני התינוקות ויכבד עליהם ולא יקבלו בלימודם או דבר חדש וכו' וזה שייך רק בתינוקות, שמוחם חלש עוד, משא"כ תלמיד חכם שהוא גדול בשנים פשיטא שעונג הוא לו, וי"ל דמפני טעם דיקיר עליהן עלמא של גדולים גם כן על ידי אכילה ושתייה דמצות עונג שבת על כן ציוו ללמוד או יותר מדרש ואגדה וכמו שנהוג, אבל לאסור לימוד עיון בשבת מאן דכר שמיה, עכ"ל.

למדנו מדברי ה"מנחת אלעזר" דדין אין קורין בתחלה בשבת דין מסויים הוא בתינוקות הלומדים אצל מלמדיהם ולא נוהג בגדולים כלל, ולפיכך השמיט הרמב"ם והשו"ע דין זה מהלכות עונג

שבת. נודלא כמו שכתב הרד"ע, עיין לעיל.].

לפי זה ניחא שפיר הא דהשמיט הרמב"ם "כדי לחנכן" לגבי דין אין קורין בתחלה בשבת, דלא שייך חינוך בלימוד התינוקות בשבת, כיון דליכא לגבי גדולים איסור קריאה בתחילה בשבת דיכולים הגדולים ללמוד בעיון או יכולים ללמוד דברים קלים כגון מדרש ואגדה, והבחירה בידם.

ובתבנו על פי ה"משנה כסף" דהיכא דליכא חיוב חינוך הדר דינא לקבעו שיעור לימוד התינוקות לפי הכלל של "ליהוי צוותא לחבריה" דאין להכביד עליהם. וזהו יסוד הדין דאין קורין בתחלה בשבת, דהוא דין מסויים בלימוד התינוקות דמחמת ריבוי אכילת שבת כבד עליהם וקשה להם ללמוד דברים חדשים, ולא יקבלום בלימודם, ולפיכך קבעו לימוד התינוקות בשבת בשינון ואין קוראים בתחילה.

הלכה ז), דאיתא שם: המושיב את חבריו בחנות וכו' אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. והוסיף הגר"א: וכל שכן במלאכת שמים.

וכן כתב הרמב"ם בהלכות שלוחין ושותפין (פרק ה הלכה א), וז"ל, המשתתף עם חבריו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה, ולא

פרק ב הלכה ג: מלמד תינוקות שהוא מניח את התינוקות ויוצא, או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן, או שהוא מתרשל בתלמודן, הרי זה ככלל ארור עושה מלאכת השם רמיה, לפיכך אין ראוי להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרות ולדקדק. בענין מקור דין זה דמלמד התינוקות לא יעשה מלאכה אחרת, ציין הגר"א לתוספתא ב"מ (פרק ד